

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Факультет лінгвістики
(повна назва інституту/факультету)

Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови
(повна назва кафедри)

«На правах рукопису»

УДК 81'276.3.4:004 (100)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

(підпис)

(ініціали, прізвище)

“ _____ ” 20__ р.

Магістерська дисертація

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 8.02030304 “Переклад”

(код і назва)

на тему: Мовна репрезентація анімалістичних символів україномовних та англомовних лінгвокультур: лінгвосеміотичний та перекладознавчий аспекти

Виконала: студентка 5 курсу, групи ЛА-51м

(шифр групи)

Білобровка Валерія Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник доцент КТППМ, к. пед. н. Демиденко О. П.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент

(посада, науковий ступінь, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації
немає запозичень з праць інших авторів без
відповідних посилань.

Студент

(підпис)

Київ – 2016 року

Зміст

ВСТУП	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	Ошибка! Закладка не определена.
1.1. Визначення понять лінгвокультури, лінгвокультурного простору та мовної картини світу.	Ошибка! Закладка не определена.
1.2. Поняття концепту у когнітивній лінгвістиці	Ошибка! Закладка не определена.
1.3. Лінгвокультурний концепт, вербальний символ і мовний образ: спільне і відмінне ..	Ошибка! Закладка не определена.
1.4. Семіотика лінгвокультурного простору у сучасних лінгвістичних дослідженнях	Ошибка! Закладка не определена.
1.4.1. Символ, історія дослідження й концепції щодо визначення понять	Ошибка! Закладка не определена.
1.4.2. Лінгвокультурологічний взаємозв'язок міфу та символу.....	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. АНІМАЛІСТИЧНІ СИМВОЛИ У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА БРИТАНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ	Ошибка! Закладка не определена.
2.1. Тотемізм як чинник формування мовної картини світу	Ошибка! Закладка не определена.
2.2. Архетипні символи у тотемічних уявленнях представників українського та англомовного лінгвокультурного простору	Ошибка! Закладка не определена.
2.2.1. Зооніми української мови як маркери національного символічного світогляду українців	Ошибка! Закладка не определена.
2.2.2. Зооніми англійської мови як маркери національного символічного світогляду представників англійського лінгвокультурного простору	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ВІДТВОРЕННЯ Й ЗБЕРЕЖЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ АНІМАЛІСТИЧНИХ СИМВОЛІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ	Ошибка! Закладка не определена.
3.1. Термінологічна варіативність досліджуваного поняття: фаунонім, анімалізм, зоонім, зоосемізм, зооморфізм.....	Ошибка! Закладка не определена.
3.2. Анімалістичні реалії англійської та української мов як вербальні репрезентанти стереотипізованого світосприйняття представників досліджуваних лінгвокультур і специфіка їх перекладу.....	Ошибка! Закладка не определена.
3.3. Прагматико-семантико особливості відтворення англійських та українських фразеологізмів з анімалістичним компонентом при перекладі	Ошибка! Закладка не определена.
3.4. Кількісний аналіз результатів перекладознавчого дослідження	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	Ошибка! Закладка не определена.

ВИСНОВКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Ошибка! Закладка не определена.
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

РЕФЕРАТ

Сучасний етап розвитку мовознавства зумовлений антропоцентричною парадигмою, що спрямовує об'єкт лінгвістичних розвідок у поле культурно-мовного співставлення. У цьому сенсі зростаючий інтерес до особливостей формування національного лінгвокультурного простору є результатом нинішніх глобалізаційних процесів, які актуалізують питання міжкультурного діалогу.

Дана робота присвячена дослідженню національно-культурної спадкоємності та мовної репрезентації анімалістичної символіки як складової національної мовної картини конкретного лінгвокультурного простору. Адже, важлива роль тварин в картині світу знаходить адекватне відображення в мовній картині світу. Анімалістичні символи стають маркерами різноманітних рис характеру та зовнішності, чи поведінки людини, а їх мовна репрезентація виявляє ментальність того чи іншого народу.

У контексті нашого дослідження одиниць з анімалістичним компонентом, найбільш доцільним вважаємо вивчення таких культурно-маркованих одиниць, як реалій, а також фразеологізмів, до яких вони входять. Адже, реалії та фразеологізми (усталені вирази, прислів'я, приказки тощо) мають найбільш виражений зв'язок з первинними архетипічними, символічними та міфологічними уявленнями.

Актуальність роботи визначається значимістю лінгвокультурологічного напрямку в сучасній лінгвістиці, інтересом до дослідження національної мовної картини світу в її співвідношенні з міфологічною та символічною картинами світу, а також відсутністю розроблених семантичних та етимологічних класифікації, щодо мовної репрезентації анімалістичної символіки та її співставлення у англомовних та україномовній лінгвокультурах.

Сутність лінгвокультурного простору була висвітлена в наукових роботах В.Н. Телії (1996), В.А. Маслової (2001) В.В. Воробйова,

М.Ф. Алефіренко (2010), С.Г. Термінасової, В.В. Красних (2002), Е. Касирера, М.І. Толстої та інших. Питаннями співвіднесеності символу і міфу займалися такі вчені як Ю. М. Лотман, С. С. Аверинцев, В. В Іванов, які підкреслюють нерозривний зв'язок міфу і символу. Класифікуванням анімалістичної символіки займалися М. Костомаров та О. Сліпушко.

Об'єкт дослідження – анімалістичні символи української та англомовних лінгвокультур.

Предмет дослідження – мовні репрезентанти анімалістичної символіки української та англомовних лінгвокультур.

Метою роботи є виявлення мовної репрезентації анімалістичних символів англомовних та україномовних лінгвокультур, а також особливостей перекладу лексичних одиниць з компонентом зоонімом українською мовою. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких конкретних завдань:

1. з'ясувати визначення понять лінгвокультурний простір та мовна картина світу
2. проаналізувати місце концепту та символу у лінгвосеміотичних дослідженнях
3. з'ясувати зв'язок міфу та символу у мовній картині світу
4. проаналізувати сучасні відомості про анімалістичні символи, з'ясувати їх основні характеристики та підходи до класифікації;
5. дослідити термінологічну варіативність в галузі мовної репрезентації анімалістичної символіки;
6. з'ясувати особливості мовної репрезентації анімалістичних символів в україномовних та англомовних лінгвокультурах;
7. розробити типологію лексичних та фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом спираючись на їх семантичні, етимологічні та прагматичні характеристики;

8. проаналізувати лексичні одиниці з анімалістичним компонентом за їх емотивною оцінкою як констатацією соціально усталеної оцінки будь-якого явища;
9. проаналізувати особливості використання перекладацьких трансформацій при перекладі лексичних та фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано такі основні методи дослідження, як синтезу, аналізу та узагальнення наукової літератури, що дало змогу подати визначення та класифікації за різними авторами. Метод порівняльного аналізу використовувався для порівняння досліджень різних мовознавців, що досліджували поняття «зоонім, зоосемізм, зооморфізм». Серед методів лінгвістичного аналізу: метод фразеологічної ідентифікації дав змогу дослідити випадки вживання анімалістичної символіки у фразеологізмах, дескриптивний та порівняльний методи, методи класифікації та систематизації. Лексико-семантичний, морфологічний аналізи, в свою чергу дозволи виявити особливості лексичних одиниць з анімалістичним компонентом, особливості семантичного та концептуально-когнітивного аспекту.

Дослідження звертається до анімалістичної символіки англійської та української мови з позиції прагматики, а також семасіології, лінгвокультурології і когнітивної лінгвістики. Для забезпечення достовірності практичних результатів дослідження і створення їх візуальної інтерпретації використано кількісні та графічні методи інтерпретації даних.

Наукова новизна полягає у розробленні типології лексичних одиниць з анімалістичним компонентом спираючись на їх семантичні, етимологічні та прагматичні характеристики.

Теоретичне значення полягає в представленні та узагальненні існуючих способів мовної репрезентації анімалістичних символів в україномовних та англomовних лінгвокультурах.

Магістерська дисертація може мати **практичну цінність** у розробці семінарів та лекцій з лінгвокультурології, лексикології, теорії та практики перекладу, при написанні курсових і дипломних робіт, укладанні навчальних посібників для студентів. Отримані дані дослідження можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів.

Матеріалом дослідження послуговували теоретичні праці з теми дослідження українських та зарубіжних філологів, а також 788 лексичних одиниць з анімалістичним компонентом та їх переклад.

Апробація результатів дослідження. Матеріали та основні положення магістерської роботи було представлено в тезах на Міжнародній науково-практичній конференції «Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм» та «Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел.

Ключові слова: *лінгвокультурний простір, анімалістична символіка, фаунонім, анімалізм, зоонім, зоосемізм, зооморфізм, міф, символ, концепт, перекад.*

РЕФЕРАТ

Современный этап развития языкознания обусловлен антропоцентрической парадигмой, которая направляет объект лингвистических исследований в поле культурно-языкового сопоставления. В этом смысле растущий интерес к особенностям формирования национального лингвокультурного пространства является результатом нынешних глобализационных процессов, которые актуализируют вопрос межкультурного диалога.

Данная работа посвящена исследованию национально-культурной преемственности и языковой репрезентации анималистической символики как составляющей национальной языковой картины конкретного лингвокультурного пространства. Ведь важная роль животных в картине мира находит адекватное отражение в языковой картине мира. Анималистические символы становятся маркерами различных черт характера и внешности или поведения человека, а их языковая репрезентация обнаруживает ментальность того или иного народа.

В контексте нашего исследования единиц с анималистическим компонентом, наиболее целесообразным считаем изучение таких культурно-маркированных единиц, как реалий, а также фразеологизмов, в которые они входят. Ведь реалии и фразеологизмы (устойчивые выражения, пословицы, поговорки и т.д.) имеют наиболее выраженную связь с первичными архетипными, символическими и мифологическими представлениями.

Актуальность работы определяется значимостью лингвокультурологического направления в современной лингвистике, интересом к исследованию национальной языковой картины мира в ее соотношении с мифологической и символической картинами мира, а также отсутствием разработанных семантических и этимологических классификаций по языковой репрезентации анималистической символики и ее сопоставлению в англоязычных и украиноязычной лингвокультурах.

Сущность лингвокультурного пространства была освещена в научных работах В.Н. Телия (1996), В.А. Масловой (2001) В.В. Воробьева, М.Ф. Алефиренко (2010), С. Терминасовой, В.В. Красных (2002), Е. Касирера, М.И. Толстой и других. Вопросами соотнесенности символа и мифа занимались такие ученые как Ю. М. Лотман, С. С. Аверинцев, В. В Иванов, которые подчеркивают неразрывную связь мифа и символа. Классификацией анималистической символики занимались Н. Костомаров и А. Слипушко.

Объект исследования - анималистические символы украиноязычной и англоязычных лингвокультур.

Предмет исследования – языковые репрезентанты анималистической символики в украинском и английском лингвокультурных пространствах.

Целью работы является выявление языковой репрезентации анималистических символов англоязычных и русскоязычных лингвокультур, а также особенностей перевода лексических единиц с компонентом зоонимом на украинском языке.

Реализация поставленной цели предполагает решение следующих конкретных задач:

1. выяснить определения понятий лингвокультурное пространство и языковая картина мира;
2. проанализировать место концепта и символа в лингвосомиотических исследованиях;
3. выяснить связь мифа и символа в языковой картине мира;
4. проанализировать современные сведения об анималистических символах, выяснить их основные характеристики и подходы к классификации;
5. исследовать терминологическую вариативность в области языковой репрезентации анималистической символики;
6. выяснить особенности языковой репрезентации анималистических символов в украиноязычных и англоязычных лингвокультурах;

7. разработать типологию лексических и фразеологических единиц с анималистическим компонентом опираясь на их семантические, этимологические и прагматические характеристики;

8. проанализировать лексические единицы с анималистическим компонентом за их эмоциональной оценкой как констатацией социально устойчивой оценки любого явления;

9. проанализировать особенности использования переводческих трансформаций при переводе лексических и фразеологических единиц с анималистическим компонентом.

Методы исследования. Для достижения цели и решения поставленных задач использованы следующие основные методы исследования, такие как синтез, анализ и обобщение научной литературы, что позволило подать определения и классификации по разным авторами. Метод сравнительного анализа использовался для сравнения исследований различных языковедов, исследовавших понятие «зооним, зоосемизм, зооморфизм». Среди методов лингвистического анализа: метод фразеологической идентификации позволил исследовать случаи употребления анималистические символы в фразеологизмах, дескриптивный и сравнительный методы, методы классификации и систематизации. Лексико-семантический, морфологический анализы, в свою очередь дали возможность выявить особенности лексических единиц с анималистическим компонентом, особенности семантического и концептуально-когнитивного аспекта.

Исследование обращается к анималистической символике английского и украинского языка с позиции прагматики, а также семасиологии, лингвокультурологии и когнитивной лингвистики. Для обеспечения достоверности практических результатов исследования и создания их визуальной интерпретации использовано количественные и графические методы интерпретации данных.

Научная новизна заключается в разработке типологии лексических единиц с анималистическим компонентом опираясь на их семантические, этимологические и прагматические характеристики.

Теоретическое значение заключается в представлении и обобщении существующих способов языковой репрезентации анималистических символов в украиноязычной и англоязычных лингвокультурах.

Магистерская диссертация может иметь **практическую ценность** в разработке семинаров и лекций по лингвокультурологии, лексикологии, теории и практики перевода, при написании курсовых и дипломных работ, составлении учебных пособий для студентов. Полученные данные исследования могут быть использованы при подготовке учебно-методических материалов.

Материалом исследования послужили теоретические труды по теме исследования украинских и зарубежных филологов, а также 788 лексических единиц с анималистическим компонентом и их перевод.

Апробация результатов исследования. Материалы и основные положения магистерской работы были представлены в тезисах на Международной научно-практической конференции «Язык в свете классического наследия и современных парадигм» и «Современная филология: перспективные и приоритетные направления научных исследований».

Структура работы. Работа состоит из введения, трех глав, заключения к разделам, общих выводов, приложений и списка использованной литературы.

Ключевые слова:

лингвокультурное пространство, анималистическая символика, фауноним, анимализм, зоонимы, зоосемизм, зооморфизм, миф, символ, концепт, перекад.

ABSTRACT

The current stage of development of linguistics is predetermined by anthropocentric paradigm that directs the object of linguistic research into the field of cultural and linguistic comparison. In this sense, the growing interest in the features of formation of national linguo-cultural space is the result of current globalization processes which actualize the issue of intercultural dialogue.

This work is devoted to the national cultural and linguistic heredity and representation of animalistic symbols as part of the national language picture within a particular linguo-cultural space. After all, the important role of animals in the picture of the world is adequately reflected in the language picture of the world. Animalistic symbols are markers for various traits and appearance or behavior of the person, while their linguistic representation reveals the mentality of a certain nation.

In the context of our research of lexical units containing an animalistic component, as the most appropriate we consider to study the culturally marked units such as realities and phraseology to which they belong. After all, reality and phraseologisms (established expressions, proverbs, sayings, etc.) express the most vivid connection with primary archetypal, symbolic and mythological representations.

The **topicality** of the research is determined by the importance of linguistic and cultural trend in modern linguistics, interest in the national language picture of the world and in its relationship with mythological and symbolic pictures of the world, also by the lack of development of the semantic and etymological classifications on language representation of animalistic symbols and their comparison in English and Ukrainian linguo-cultures.

The essence of linguo-cultural space was covered in scientific papers by V.N. Telia (1996), V.A. Maslova (2001) V.V. Vorobyov, M.F. Alefirenko (2010), S.G. Terminasova V.V. Krasnyh (2002), E. Kasyrera, M.I. Tolsta and others. The issues of myth and symbol correlation was researched by such scholars as Y. Lotman, S.S. Averincev, V. Ivanov who emphasize the inextricable link of

myth and symbol. Classification of animalistic symbols were represented by M. Kostomarov and O. Slipushko.

The object of the research is animalistic symbols of the Ukrainian and English linguo-cultures.

The subject of research is language representation of animalistic symbols of the Ukrainian and English linguo-cultures.

The aim of the study is to reveal the linguistic representation of animalistic symbols of the Ukrainian and English linguo-cultures, as well as peculiarities of translation of lexical units with animalistic component into Ukrainian.

To achieve the goal the specific following **tasks** are required to be performed:

1. clarify the definitions of linguo-cultural space and language picture of the world;
2. analyze the place of the terms concept and symbol in linguo-semiotic studies;
3. clarify the relationship of myth and symbol in the language picture of the world;
4. analyze up-to-date information about animalistic symbols, study their basic characteristics and approaches to classification;
5. study the terminology variability in language representation of animalistic symbols;
6. establish the features of language representation of animalistic symbols in the Ukrainian or English linguocultures;
7. develop the typology of lexical and phraseological units with animalistic component, based on their semantic, etymological, and pragmatic characteristics;
8. analyze the lexical units with animalistic components according to their emotional evaluation as a statement of established social evaluation of any phenomenon;

9. analyze the peculiarities of translation transformations usage in the translation of lexical and phraseological units with animalistic component.

Methods of study. In order to solve the tasks we applied such basic research methods as synthesis, analysis, comparative analysis and synthesis of scientific literature, which helped give the definition and classification by different authors. The method of comparative analysis was used for comparing different researches of linguists, who studied the concept of "zoonym, zoosemizm, zoomorphism." Among the methods of linguistic analysis the method of phraseology identification made it possible to investigate occurrences of animalistic symbols in phraseology; descriptive and comparative methods, methods of classification and systematization were also used in the process. Lexical-semantic and morphological analysis, in turn, let me identify features of lexical units with animalistic component from semantic and conceptual-cognitive aspects. The study refers to the animalistic symbols of English and Ukrainian languages from the perspective of pragmatics and semasiology, cultural and cognitive linguistics. To ensure the reliability of the results of the practical research and create their visual interpretation we used quantitative methods and image interpretation.

The scientific novelty lies in the development of a typology of lexical units with animalistic component based on their semantic, etymological and pragmatic characteristics.

The theoretical value of the research is the representation and synthesis of existing methods and language representation of the animalistic symbols in Ukrainian and English linguo-cultures. Practical application of the research results is in the development of workshops and lectures on linguistics, lexicology, theory and practice of translation, when writing term papers and dissertations, compiling of textbooks for students. The data obtained can be used in the preparation of teaching materials.

As a **factual research** for the materials we have selected 788 lexical units with animalistic component and their translation.

The results of the research were represented on the International Scientific-practical Conference “Language in the view of classic heredity and modern paradigms” and “Modern Philology: perspective and priority areas of research”

The dissertation structure. The research consists of an introduction, three chapters, conclusions to the sections, the overall findings, appendices, and bibliography

Keywords: *linguo-cultural space, animalistic symbols, phaunonim, animalism, zoonym, zoosemizm, zoomorphism, myth, symbol, concept, translation.*